

RES2030 regio West-Brabant

Van ons & Voor ons!

Bestuursopdracht-startnotitie

Bestuursopdracht-startnotitie RES2030 – Definitieve versie

Auteurs

Kopgroep RES2030

Greetje Bos (wethouder Breda)
Desiree Brummans (wethouder Moerdijk)
Kevin van Oort (wethouder Geertruidenberg)
Klaar Koenraad (wethouder Roosendaal)

Kernteam RES2030

Vivian Brouwers (gemeente Breda)
Richard van Nispen (gemeente Breda)
Sander Eland (gemeente Moerdijk)
Sofie van Orsouw (gemeente Geertruidenberg)
Rob Groen (gemeente Roosendaal)
Kendra van der Spek (gemeente Drimmelen)
Jordy Leenknecht (gemeente Bergen op Zoom)

Wethouders & ambtenaren overige gemeenten West-Brabant

Alle wethouders en ambtenaren op het gebied van duurzaamheid en/of energietransitie die niet in de Kopgroep of het Kernteam zitten, hebben de mogelijkheid gehad om feedback te geven op dit document.

Datum: 03 december 2018

Inhoudsopgave

Besluitvorming College van B&W	4
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding: ontwikkelen van een Regionale Energiestrategie (RES)2030	5
1.2 Wat is een RES?	6
1.3 Opgave & Scope RES2030	7
2. Proces	10
2.1 Programma RES2030	10
2.2 Ondersteuning & kaders Nationaal Programma	11
3. Governance	13
3.1 Inrichting organisatiestructuur & besluitvorming	13
3.2 Stakeholders en draagvlak	16
3.3 Communicatie: <i>De RES is van ons & voor ons!</i>	16
3.4 Financiering	16
Bijlage 1: Landelijk Programma Regionale Energiestrategieën	18
Bijlage 2: Opgave West-Brabant	21

Besluitvorming College van B&W

Aan het college van B&W wordt gevraagd in te stemmen met de onderstaande besluitvorming:

1. Deelname aan de ontwikkeling en uitvoering van de Regionale Energie Strategie (RES) 2030 West-Brabant door toetreding van de wethouder Duurzaamheid of Energietransitie tot de Stuurgroep RES2030.
2. Het verstrekken van de opdracht om in het kader van de Regionale Energie Strategie de bestuursopdracht-startnotitie RES2030 vast te stellen en opdracht te geven tot uitwerking in de vorm van een plan van aanpak, met inachtneming van de provinciale en nationale kaders m.b.t. samenwerking en levertijd.
3. De voorgestelde governancestructuur vast te stellen en de vier wethouders uit de Kopgroep (Breda, Geertruidenberg, Moerdijk en Roosendaal) opdracht te geven om namens het college van B&W de RES-ontwikkeling te coördineren en voorstellen en besluiten voor te bereiden voor de Stuurgroep RES2030
 - a. De Kopgroep verantwoordelijk te maken voor de bredere samenstelling van de Stuurgroep.
 - b. De voorgestelde subregio indeling in West en Oost als werkvorm in te voeren. De Stuurgroep RES2030 verantwoordelijk te maken voor de sturing en besluitvorming. De Stuurgroep is tevens opdrachtgever van de werkgroepen.
4. De Stuurgroep RES2030 opdracht te geven om besluiten voor te bereiden en aan te bieden bij het college van B&W ter behandeling en besluitvorming in de gemeenteraad.
5. De Kopgroep van wethouders doet verslag aan de Stuurgroep RES2030. De Stuurgroep RES2030 informeert de gemeenteraad en de klankbordgroep over de voortgang RES2030.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding: ontwikkelen van een Regionale Energiestrategie (RES)2030

De effecten van klimaatverandering raken ons allemaal. Bijvoorbeeld door noodzakelijke bescherming tegen een stijgende zeespiegel, het kunnen verwerken van zware regenval in korte tijd of juist het voorkomen van gebrek aan water door extreme droogte. Om de wereld en onze eigen leefomgeving te behouden voor de toekomst, zijn forse ingrepen nu nodig. De Europese lidstaten hebben afspraken gemaakt over het terugdringen van CO₂-uitstoot. Voor Nederland ligt er een enorme maatschappelijke opgave op het gebied van de energietransitie. In het nationale Klimaatakkoord is besloten dat Nederland in 2030 49% CO₂-reductie gerealiseerd moet hebben ten opzichte van 1990. Dit betekent een opwek aan hernieuwbare energie van 35 TWh. Voor het realiseren van de landelijke ambitie op het gebied van elektriciteit en gebouwde omgeving kan aansturing en uitvoering het best regionaal plaats vinden. De ruimtelijke weging van oplossingen gaat over gemeentegrenzen heen en de schaalgrootte van de regio past bij het vraagstuk. Het bevorderen van ondernemerschap en burgerinitiatief vergroot het draagvlak en het nemen van eigenaarschap in de energietransitie. Aan grootschalige opwek op regionale schaal kunnen op termijn transitieprocessen worden gekoppeld, zoals natuurontwikkeling, klimaatadaptatie en circulaire landbouw.

Iedere regio in Nederland levert door middel van een Regionale Energiestrategie (RES) een bod op met betrekking tot de opwek van hernieuwbare elektriciteit, het potentieel aan duurzame warmtebronnen en concrete plannen om vraag en aanbod van elektriciteit en warmte door middel van infrastructuur bij elkaar te brengen. Het Rijk legt aan de voorkant geen opgave per regio op. Verwacht wordt dat elke regio zelf met een bod komt vanuit de maximale technische, ruimtelijke en sociale potentie. Als het gezamenlijke bod van regio's de nationale opgave niet dekt, zal het Rijk de nationale doelstellingen door middel van een regionale herverdelingsystematiek toedelen (zie bijlage 1).

West-Brabant heeft als pilotregio laten zien dat het een voortrekker is op het gebied van energietransitie. Mede op basis van onze ervaringen in de regio (de pilot-RES ONS2050), is met de gezamenlijke koepels van regionale overheden (VNG, IPO, UvW) het Nationaal Programma RES opgericht. Dit programma is bedoeld ter ondersteuning van de regio's en om duidelijkheid te geven over de nationale kaders met betrekking tot de RES. De nationale klimaatdoelstellingen voor elektriciteit en gebouwde omgeving (warmte) zijn in iedere regio het uitgangspunt van de RES. Het is andersom geredeneerd dan ook de bedoeling dat alle RES'en in het land, wanneer opgeteld, samen (minimaal) voldoen aan de landelijke taakstelling op het gebied van hernieuwbare opwek en een overzicht bieden van de omgang met duurzame warmtebronnen voor de gebouwde omgeving.

West-Brabant wil voortrekker in de energietransitie blijven en de regio op het gebied van energietransitie in eigen hand houden. De ambitie van onze regio is daarom ook om ONS2050 door te vertalen naar een sterk gedragen, regionale energiestrategie die past in de kaders van het Nationaal Programma: de RES2030. Het doel van de RES2030 is om de energietransitie in de regio te versnellen en in de praktijk te komen tot projecten die leiden tot een sterke reductie van de CO₂-uitstoot. Dit kan in de toekomst leiden tot een CO₂-neutraal West-Brabant.

De energie-ambities van onze regio sluiten goed aan bij de nationale ambities. Maar waarom is er een nieuwe RES2030 nodig, als West-Brabant al ONS2050 heeft? Het antwoord is kort samengevat inzet op: regie, eigenaarschap en capaciteit. Met ONS2050 is inhoudelijk een goede analyse opgesteld met een aantal concrete aanbevelingen. ONS2050 heeft bestuurlijk geen formele status en wordt niet door alle betrokken partijen gedragen. Bij de ontwikkeling van RES2030 zijn daarom de onderstaande kritische succesfactoren van belang:

1. **Samenwerking:** er is bredere samenwerking nodig om de opgave (zie 1.3), zoals voor een deel in ONS2050 is vastgelegd, te realiseren. Zonder samenwerking tussen bestuurders onderling en met stakeholders uit de omgeving is er geen draagvlak. De ontwikkeling van de RES2030 is een brede bestuurlijke opgave met grote impact op ruimtelijke inrichting en infrastructuur. Georganiseerd samenwerken is hierbij een belangrijke voorwaarde voor succes.
2. **Inrichting besluitvorming:** bestuurders en raden zijn vanaf de start van het proces betrokken bij de ontwikkeling van de RES2030. De 16 gemeenten¹ moeten gezamenlijk eigenaarschap ervaren en vastleggen in een heldere governancestructuur voorzien van mandatering en besluitvorming. Als de bestuurlijke basis vooraf goed wordt vastgelegd dan kan in de uitvoering versnelling plaats vinden.
3. **Communicatie:** de betrokken partijen en stakeholders, zoals waterschap en netbeheerders, worden vooraf in het proces meegenomen.
4. **Mensen & middelen:** er zijn mankracht en financiële middelen nodig om de RES2030 op een gedragen, uitvoerbare manier op te zetten.
5. **Bestaande projecten:** er gebeurt in de praktijk veel op het gebied van de energietransitie in West-Brabant, maar te weinig om ons gewenste aandeel in CO₂-reductie te realiseren. Het is van belang dat de RES2030 een versnellingsproces op gang brengt dat ook daadwerkelijk tot meer samenhang en uitvoering van concrete projecten leidt.
6. **Nieuwe kaders landelijk programma:** De pilot-RES ONS2050 heeft input geleverd voor de oprichting van het Nationaal Programma RES. De uitwerking van het nationale Klimaatakkoord naar regionaal niveau biedt de kans om de ruimtelijk/economische opgave (energiebesparing, duurzame opwek) te verbinden met de brede maatschappelijke opgave om West-Brabant ook voor volgende generaties een aantrekkelijk woon- en leefomgeving te laten zijn.

1.2 Wat is een RES?

Hieronder een korte samenvatting van wat een Regionale Energiestrategie volgens het Nationaal Programma inhoudt:

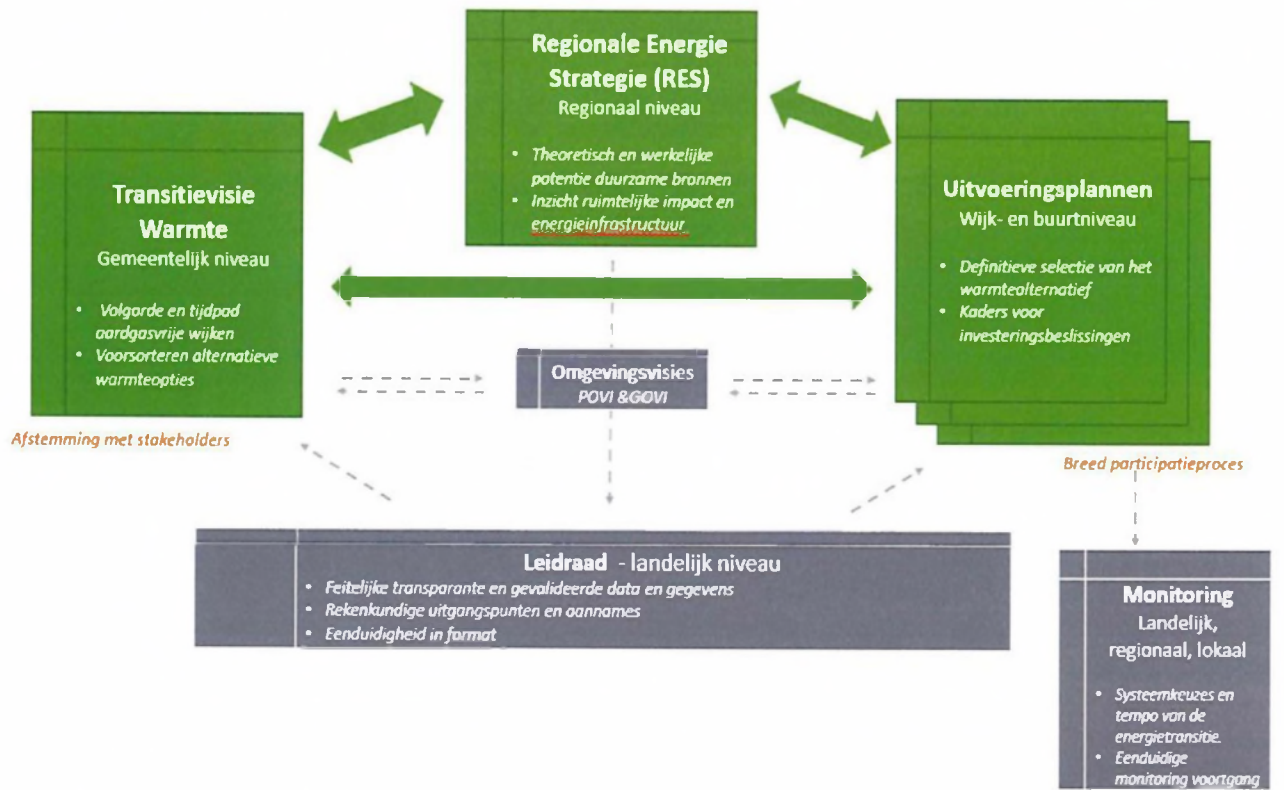
- Doel: *Het doel van de RES is een zorgvuldige ruimtelijke inpassing van hernieuwbare energieopwekking met maatschappelijke acceptatie. Ook worden met de RES regionaal aanwezige warmte(rest)bronnen en behoefte aan infrastructuur in beeld gebracht en vraag en aanbod op elkaar afgestemd.*
- Scope: *de regionale uitwerkingen voor vooral de opgave voor elektriciteit op land (locaties en netwerken) en de warmtetransitie in de gebouwde omgeving. De RES zet in op een integrale gebiedsgerichte aanpak waarin zoveel mogelijk (ruimtelijke) opgaven worden gecombineerd.*
- Besluitvorming: *Met de RES wordt de samenwerking tussen overheden en hun maatschappelijke partners gestructureerd. Er wordt ingezet op een nieuwe vorm van samenwerken, zowel tussen overheden onderling als met maatschappelijke partners.*

De RES vormt de basis voor het opstellen van omgevingsplannen, gemeentelijke warmtevisie en is een bouwsteen voor de omgevingsvisie. De RES dient als een inventarisatie en voorbereiding voor het plaatsen van hernieuwbare energie, zoals zonnepanelen en windturbines. De RES geeft hier invulling aan door zoekgebieden vast te stellen en door ambities tussen gemeenten af te spreken.

¹ De gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem vormen vanaf 1 januari 2019 samen de gemeenten Altena.

Figuur 1 toont de nationale inbedding van de rol van de RES2030.

Figuur 1: Nationale inbedding van de rol van de RES2030

1.3 Opgave & Scope RES2030

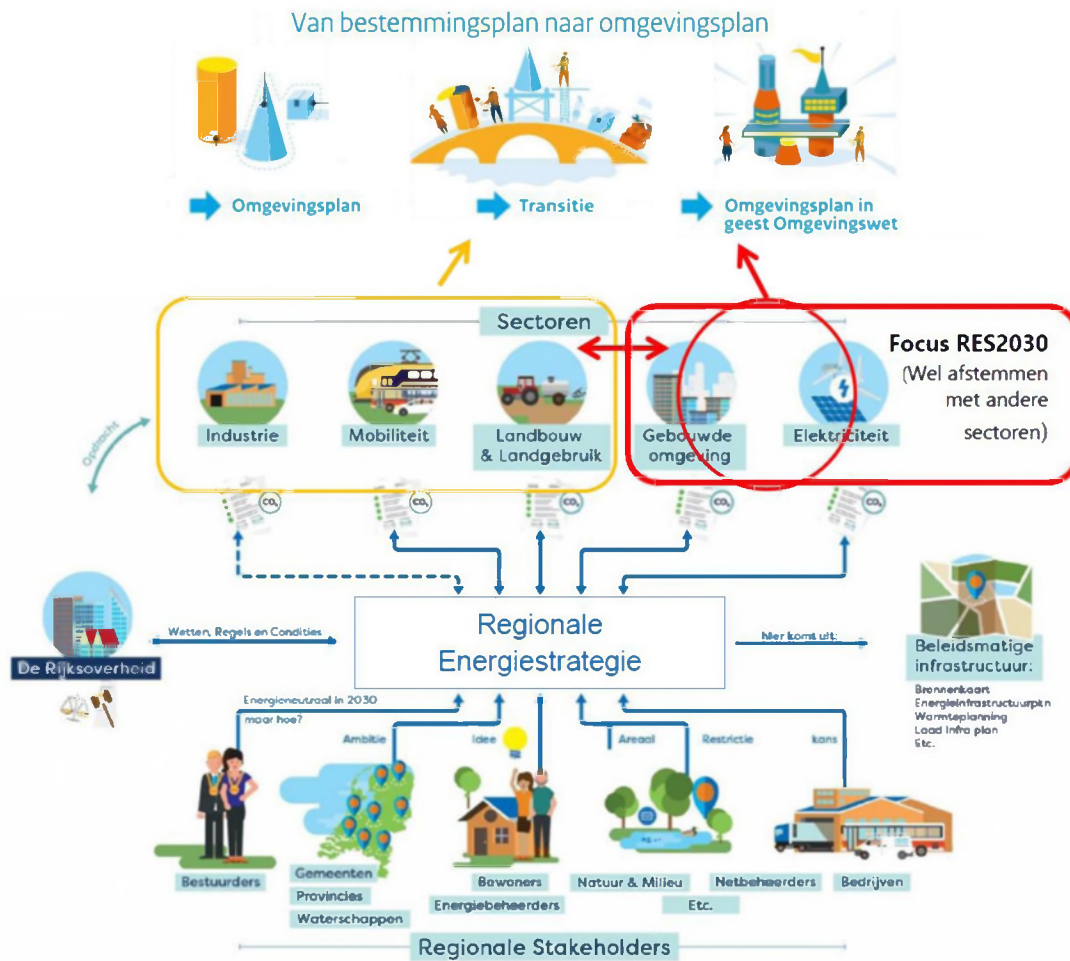
Opgave

West-Brabant wil een regionale bijdrage leveren aan de landelijke opgave voor duurzame elektriciteitsproductie op land van 35 TWh. De ambitie van ONS2050 voor de regio tot 2030 telt op tot 5 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken. De verwachting is dat het aantal TWh beduidend lager is dan de ambitie uit ONS2050. In 2016 heeft West-Brabant met 60 kleine windmolens 0.4 TWh gerealiseerd. In de tweede fase van de RES2030 (zie 2.1) wordt onderzocht wat de regio daadwerkelijk kan bijdragen op het gebied van duurzame elektriciteitsproductie. Daarnaast zal de RES2030 de aanwezige warmte(rest)bronnen en behoefte aan infrastructuur in beeld brengen. Tot slot worden kansrijke innovatieve technieken bij duurzame energieopwek ingezet als het bijdraagt aan een slimme invulling van de kernopgave.

Scope

De RES2030 focust zich primair op de opwek van elektriciteit op land en warmte. Dit zijn onderdelen van de klimaattafels Elektriciteit en Gebouwde Omgeving (zie figuur 2). Dit sluit aan bij de nationale kaders (zie 1.2). Alle overige activiteiten met betrekking tot de energietransitie worden door andere partijen parallel ontwikkeld. Het uitwisselen en waar mogelijk toepassen van informatie wordt in het plan van aanpak RES2030 vastgelegd. Dit geldt zowel voor de energiebesparing als ook voor het toepassen van een aantal basisprincipes uit de Energieagenda 2030 van de provincie.

Figuur 2: Focus RES2030 t.o.v. klimaattafels gebaseerd op vijf sectoren en omgevingsplannen

Met de netbeheerder worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt, gericht het op het publieke belang van het aansluiten op het elektriciteitsnet en het vermijden van onnodig hoge maatschappelijke kosten voor uitbreiding van het net (transport en opslag). Het gaat om zowel de infrastructuur voor elektriciteit als voor de toekomstige warmtevoorziening van de gebouwde omgeving.

De inhoudelijke focus van de RES2030 leidt tot drie kernproducten. De kernproducten zijn nog niet alomvattend. In tabel 1 is met kleur aangegeven in hoeverre ONS2050 deze producten behandelt. De inzet van innovatieve technieken zoals geothermie, waterstof en acuathermie behoren niet tot de kernfocus van de RES2030. Daarom wordt er in de tweede fase van de RES2030 een inventarisatie gedaan van de verschillende technieken. Deze technieken worden in de RES2030 opgenomen als ze concreet bijdragen aan het realiseren van de drie inhoudelijke kernproducten. Afstemming met wetenschap en beroepsonderwijs ten behoeve van de ontwikkeling van deze technieken is gewenst. Om maximale synergie te creëren zal de RES2030 ook afstemming organiseren met aansluitende thema's, zoals klimaatadaptatie, circulaire economie en omgevingsbeleid en met andere sectoren, zoals landbouw, industrie en infrastructuur (zie figuur 2).

Tabel 1: Inhoudelijke kernproducten RES2030

Kernproducten	
1 Elektriciteitsplan: duurzame opwek van energie (wind/zon)	Inventarisatie innovatie & onderzoek: - Geothermie - Waterstof - Acquathermie
2. warmteplan: overzicht beschikbare duurzame warmtebronnen + regionale verdeling van warmte	
3. Infrastructuurplan: inventarisatie van de infrastructurele (net)planning	

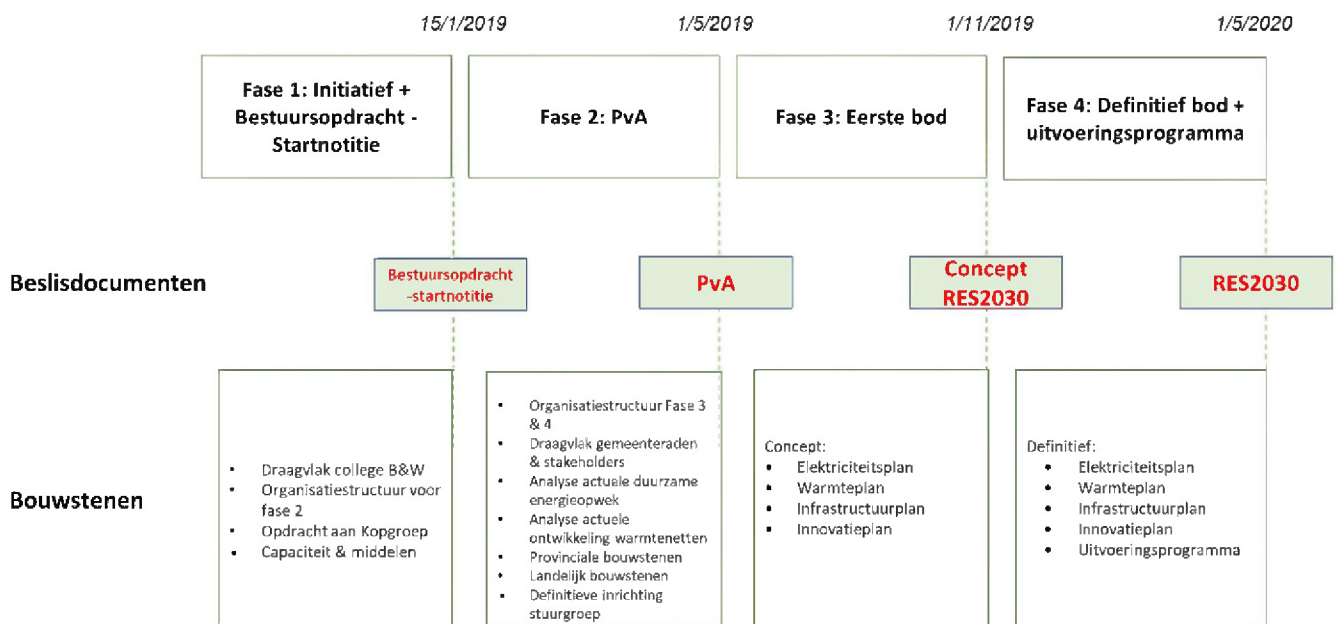
2. Proces

De vraag waarom de RES2030 van belang is voor regio West-Brabant is beantwoord, maar hoe gaat de regio het proces invullen?

2.1 Programma RES2030

Figuur 3 toont het procesontwerp van de RES2030. Het procesontwerp om te komen tot een RES2030 bestaat uit grofweg vier fasen, met daartussen een aantal belangrijke besluitvormingsmomenten en beslisdocumenten. Per fase is zichtbaar welke bouwstenen nodig zijn om het tussendoel te bereiken.

Figuur 3: Procesontwerp programma RES2030 ²

Fase 1: Initiatief + Bestuursopdracht-startnotitie

Het waterschap Brabantse Delta heeft het initiatief namens de regio genomen. De eerste fase is in volle gang. Hierin moet de regio de bestuursopdracht-startnotitie opstellen, draagvlak creëren bij de 16 college's van B&W, een duidelijke organisatiestructuur neerzetten voor fase 2 en zorgen voor voldoende capaciteit en middelen om medio januari 2019 aan de slag te kunnen gaan. De inzet wordt door een aantal gemeenten nu al geleverd, maar samenwerking met kleinere gemeenten betekent aanpassing van de benodigde capaciteit. Het vaststellen van de capaciteit ligt primair binnen het gewenste samenwerkingsverband.

Beslisdocumenten: een gedragen, door de colleges van B&W vastgelegd bestuursopdracht-startnotitie die de basis vormt voor het opstellen van het programma RES2030. Het collegevoorstel wordt ter kennisname gedeeld met de 16 gemeenteraden.

Fase 2: PvA

In de tweede fase wordt een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld. In dit PvA wordt rekening gehouden met de kernwaarden, uitgangspunten, principes en strategie vanuit de omgevingsvisie en energieagenda 2030 van de provincie. Tijdens deze fase moet de organisatiestructuur van fase 3 en 4 worden opgesteld en draagvlak worden

² 1/5/2020 is een schatting op basis van de huidige informatie van het rijk over het definitieve klimaatakkoord.

gecreëerd bij gemeenteraden, het bestuur van het waterschap, uitvoerders en stakeholders. Daarnaast zal de regio op inhoudelijk gebied analyses uitvoeren en concrete kernproducten verder uitwerken. In deze fase wordt een overzicht gecreëerd van alle lopende projecten en bestaande visies in de regio en vastgesteld welke kansen of opgaven de energietransitie versnellen.

De Stuurgroep RES2030 neemt regie in het organiseren van samenhang. Tot slot vindt er een inventarisatie plaats van de verschillende innovatieve technieken die een bijdrage kunnen leveren aan de kernproducten van de RES2030.

Beslisdocumenten: een Plan van Aanpak dat moet worden goedgekeurd door de colleges van B&W en ter kennisname gedeeld met de 16 gemeenteraden en GS van de provincie.

Fase 3: Concept RES2030

In de derde fase werkt de regio het eerste bod uit a.d.h.v. de drie kernproducten van de RES2030.

Beslisdocumenten: een conceptversie van de RES2030. Dit moet worden vastgesteld door de 16 gemeenteraden.

Fase 4: RES2030 + Uitvoeringsprogramma

In de vierde fase wordt het definitieve bod opgesteld. In deze fase gaat de regio de drie kernproducten van de RES2030 concreet uitwerken en definitief maken. Daarnaast stelt de regio met uitvoeringspartners een uitvoeringsprogramma op waarin concreet wordt vastgelegd wat er in de periode tot aan 2030 uitgevoerd gaat worden op het gebied van de energietransitie in regio West-Brabant. De RES2030 wordt elke vier tot vijf jaar herijkt om te beoordelen of de doelen en ambities nog realistisch en ambitieus genoeg zijn. Bovendien is de verwachting dat door technologische vooruitgang en opgedane ervaringen voortschrijdend inzicht wordt gekregen.

Beslisdocumenten: definitieve versie van de RES2030 met concreet uitvoeringsprogramma. Dit moet worden vastgesteld door de 16 gemeenteraden.

Lopende parallele projecten

In regio West-Brabant gebeurt in de praktijk veel op het gebied van de energietransitie. De ontwikkeling van de RES2030 mag geen aanleiding zijn te wachten met het in gang zetten van lokale projecten. Afstemming in de Stuurgroep (zie 3.1) over de inzet van schaarse middelen, zoals ruimte en infrastructuur, is vanwege de reeds aanwezige beperkingen noodzakelijk. De uitvoering van lokale projecten kan onder deze condities parallel plaats vinden. Het is van belang om overzicht te houden op de lopende projecten die tijdens het programma RES2030 uitgevoerd worden:

- Inventariseren: input benutten
- Leren van de praktijk: visieontwikkeling
- Integreren in de RES-ontwikkeling waar mogelijk

2.2 Ondersteuning & kaders Nationaal Programma

Het procesontwerp van de RES2030 sluit goed aan bij de procesplanning vanuit het Nationaal Programma RES (zie figuur 4). Deze planning laat zien dat regio's vanaf de definitieve ondertekening van het klimaatakkoord één jaar de tijd hebben voor de oplevering van de definitieve RES. Naar verwachting zal de ondertekening van het klimaatakkoord enkele maanden worden opgeschoven van begin januari naar medio april 2019. Het programma RES2030 van regio West-Brabant zal vanaf medio januari van start gaan en past dus goed binnen de kaders van het Nationaal Programma.

Figuur 4: (Initiële) stappenplan RES van het Nationaal Programma

Naast het algemene programmaplan biedt het Nationaal Programma een handreiking RES aan. De onderstaande tabel toont de producten die het Nationaal Programma ter ondersteuning aan de regio's aanbiedt en in welke fasen van de RES2030 deze gebruikt kunnen worden.

Tabel 2: Producten ter ondersteuning regio's - Nationaal Programma RES

Handreiking	Te gebruiken voor RES2030 in fase:
1. Stappenplan voor de regio	1, 2
2. Bestuurlijk startdocument en samenwerkingsovereenkomst	1
3. Handreiking participatie	2
4. Handreiking regionale ateliers	2, 3 & 4
5. Handreiking Data en Monitoring	2, 3 & 4

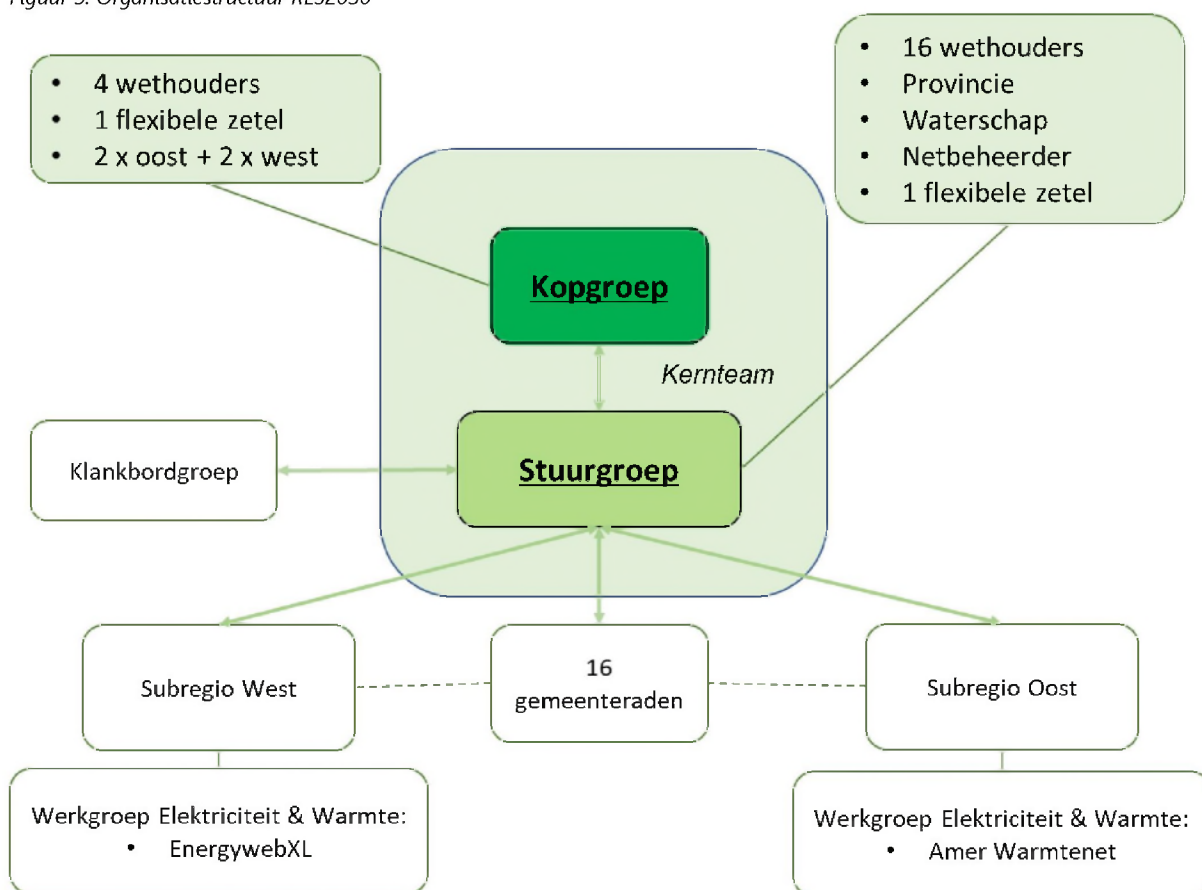
3. Governance

Maatschappelijk draagvlak organiseren voor de RES2030 is een kritische succesfactor om tot concrete realisatie te komen. Ervaringen uit de pilotperiode tonen aan dat de regie op de besluitvorming vóór de formele start door bestuurders moet zijn vastgelegd. De aard en omvang van de opgave vraagt om bestuurlijke verantwoording met transparante besluitvormingsprocessen. Bij ontwikkeling van de RES2030 wordt daarom ingezet op het ontwerp van een krachtig en effectief besluitvormingsmodel. Onderstaand organisatiemodel (figuur 5) is door betrokken bestuurders opgesteld en besproken in het portefeuillehoudersoverleg Duurzaamheid. De organisatiestructuur wordt nu verfijnd en voorzien van een passende governancestructuur.

3.1 Inrichting organisatiestructuur & besluitvorming

Figuur 5 toont de beoogde organisatiestructuur voor de RES2030. De tekst geeft toelichting met aanbevelingen omtrent besluitvorming.

Figuur 5: Organisatiestructuur RES2030

Kopgroep

De Kopgroep van vier wethouders vertegenwoordigt de 16 gemeentebestuurders Duurzaamheid in de inrichting en uitvoering van de RES2030. De Kopgroep is leidend in het initiëren, coördineren en organiseren van de governancestructuur, inhoudelijke programmering, (inter-)regionale samenwerking met alle relevante stakeholders en het voorbereiden van voorstellen en besluiten voor de Stuurgroep RES2030. Vanwege de grote variatie aan voorstellen in de regio, wordt flexibiliteit ingebouwd door één extra zetel vrij te houden voor een gemeente met een actueel gemeentegrens overstijgend project. De voorzitter van de Kopgroep is tevens

voorzitter van de Stuurgroep (Greetje Bos) en onderhoudt namens de RES2030 het formele contact met het Nationaal Programma RES. Ook is de voorzitter lid van de provinciale Stuurgroep RES-en Brabant. De projectleider RES neemt als adviseur deel aan het Kopgroepoverleg en verzorgt de inhoudelijke agenda in overleg met de voorzitter. De Kopgroep werkt o.b.v. een bestuurlijke opdracht van alle 16 colleges van B&W en het Dagelijks Bestuur (DB) van het waterschap Brabantse Delta.

Stuurgroep RES2030

In alle 30 regio's wordt een Stuurgroep ingericht waarmee er een landelijk dekkend netwerk ontstaat op hetzelfde niveau van besluitvorming. Criteria voor deelname aan de Stuurgroep zijn aangescherpt op eigenaarschap en positie in bestuurlijke besluitvorming. De Stuurgroep bestaat uit alle 16 wethouders Duurzaamheid of Energietransitie, de gedeputeerde van de provincie, een bestuurlijke vertegenwoordiger uit het waterschap en van de netbeheerder. Daarnaast is er een flexibele zetel beschikbaar voor andere stakeholders zoals bijvoorbeeld de woning- of energiecorporaties. De voorzitter van de Kopgroep is tevens voorzitter van de Stuurgroep. De projectleider RES is vaste deelnemer en adviseur van de Stuurgroep. Het waterschap Brabantse Delta verzorgt de secretariële ondersteuning van de Stuurgroep. De Stuurgroep krijgt bestuurlijke informatie van de Kopgroepleden zoals het samenbrengen van initiatieven en wordt inhoudelijk gevoed door een kernteam van ambtenaren onder leiding van de projectleider RES. Het informeren en meenemen van de gemeenteraden en andere bestuurders in de uniforme besluitvorming is een belangrijke opdracht van de Stuurgroepleden. De Stuurgroep werkt o.b.v. een bestuurlijke opdracht van alle 16 colleges van B&W en met instemming van het DB van het waterschap. De Stuurgroep RES2030 heeft de opdracht besluiten te nemen bij de ontwikkeling en uitvoering van het Plan van Aanpak RES2030. Met ingang van januari 2019 wordt om de 6 weken een Stuurgroepbijeenkomst ingepland op jaarbasis. Vanwege de continuïteit in het besluitvormingsproces is (gemandateerde) aanwezigheid gewenst. De Stuurgroep is actief tot en met de vaststelling en oplevering van de definitieve RES, inclusief het uitvoeringsprogramma

Kernteam RES2030

Het ambtelijk kernteam bestaat uit een groep specialisten namens de 16 gemeenten en het waterschap. De aansluiting van een lid namens de netbeheerder wordt aanbevolen. Deelname betekent tijd vrij maken om de werkportefeuille te verdelen en samen aan de slag te gaan. Het kernteam voedt inhoudelijk zowel de Kopgroep als de Stuurgroep en andersom kunnen ze van de bestuurders ook opdrachten ontvangen om uit te werken. Hiervoor hebben zij intensief contact met de werkgroepen in de subregio's. De huidige samenstelling omvat de gemeente Breda, Moerdijk, Geertruidenberg, Roosendaal, Bergen op Zoom en Drimmelen en een ambtelijke vertegenwoordiging vanuit het waterschap. Aansluiting van andere gemeenten of de provincie is onder de gestelde condities mogelijk. Het kernteam stelt zelf een informatie- coördinatiepunt in om alle ambtenaren van de 16 gemeenten te betrekken bij de uitvoering.

Klankbordgroep RES2030

Met de oprichting van een klankbordgroep zijn stakeholders direct betrokken bij de RES2030. De klankbordgroep vormt de georganiseerde "ogen & oren" van de regio. De klankbordgroep voedt de Stuurgroep en reflecteert op voorgelegde onderwerpen. De samenstelling van de klankbordgroep wordt nader bepaald. De belangrijkste stakeholders worden benaderd om actief deel te nemen. Op basis van een stakeholdersanalyse en informatie vanuit gemeenten wordt een lijst met namen opgesteld.

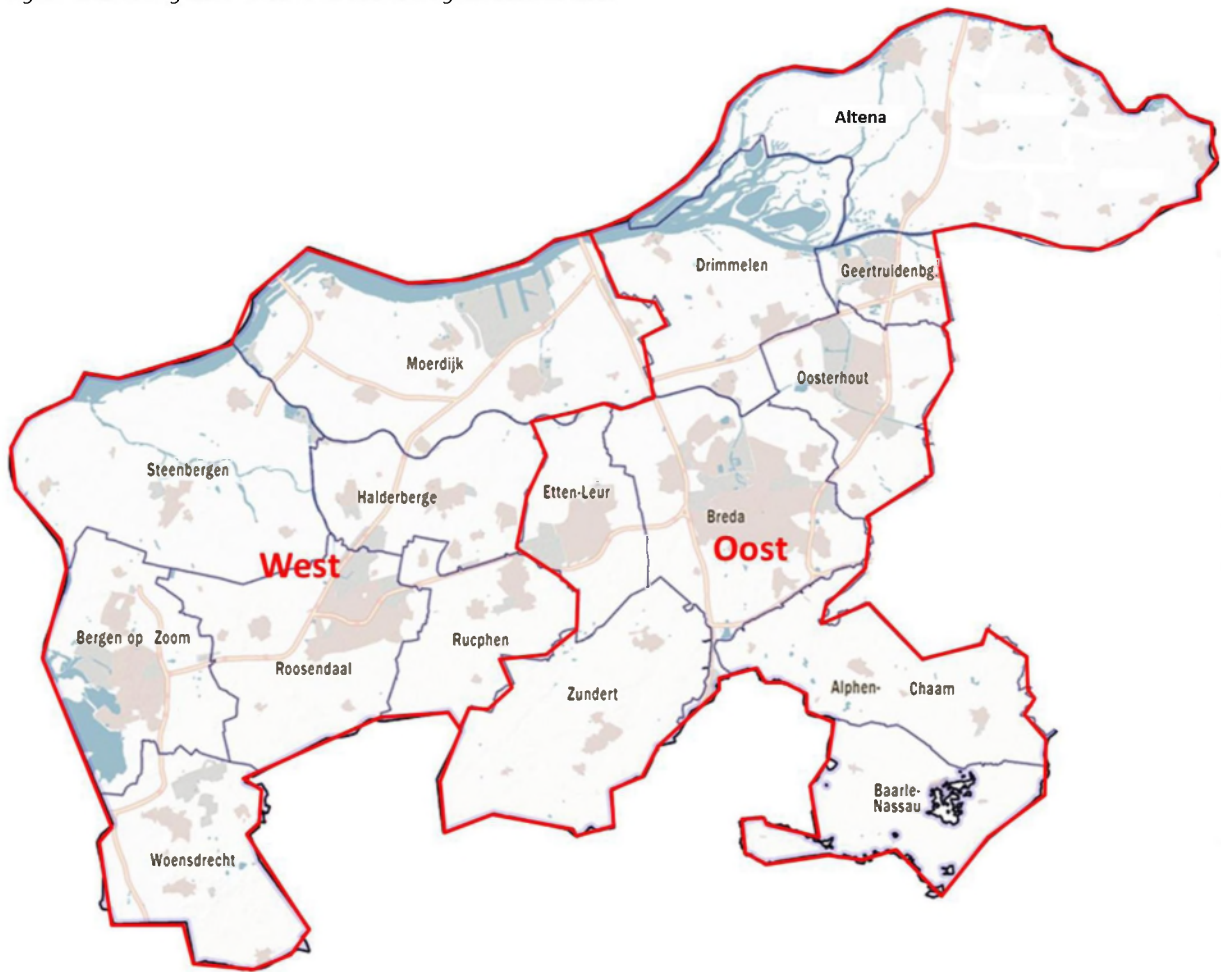
Wergroepen

Het Nationaal Programma RES raadt de inrichting van werkgroepen aan. De samenstelling van de werkgroepen en toedeling van taken vindt in regio West-Brabant op subregionaal niveau plaats, om een effectieve schaalgrootte te creëren in de uitvoering van projecten.

Indeling regio West-Brabant in twee subregio's

De ontwikkeling en uitvoering van de RES2030 wordt in twee subregio's belegd: West en Oost. Regio West-Brabant-West bestaat uit de gemeenten Bergen op Zoom, Halderberge, Moerdijk, Roosendaal, Rucphen, Steenbergen en Woensdrecht. De regio West-Brabant-Oost bestaat uit Altena, Alphen-Chaam, Baarle-Nassau, Breda, Drimmelen, Etten-Leur, Geertruidenberg, Oosterhout en Zundert (zie figuur 6). In de subregio's is de lokale aansluiting georganiseerd en worden de concrete projecten geïnitieerd en uitgevoerd. De voorgestelde indeling komt overeen met de subregio's voor wonen. Besluitvorming en governance vindt voor beide subregio's in de Stuurgroep plaats. Borging is georganiseerd door koppeling met de Stuurgroepleden Désirée Brummans (Moerdijk), Kevin van Oort (Geertruidenberg), Greetje Bos (Breda) en Klaar Koenraad (Roosendaal), tevens de kernleden van de Kopgroep voor de regio West-Brabant.

Figuur 6: Verdeling West-Brabant in twee subregio's: Oost en West

Portefeuilleoverleg Duurzaamheid eindigt

Met de nieuwe opzet van de Stuurgroep wordt voorzien in een gestructureerde vorm van samenwerking en besluitvorming met alle 16 vakwethouders. Het huidige portefeuilleoverleg Duurzaamheid wordt door de Stuurgroep RES2030 vervangen.

Relatie met de provincie

De provincie Noord-Brabant coördineert en faciliteert de vier regio's met een projectleider RES, met de inzet van een specifieke ambtenaar per regio, voorlopig gericht op aardgasvrije wijken. De gedeputeerde Anne-Marie Spierings is lid van alle vier de Stuurgroepen.

Aansluiting op het Nationaal Programma RES

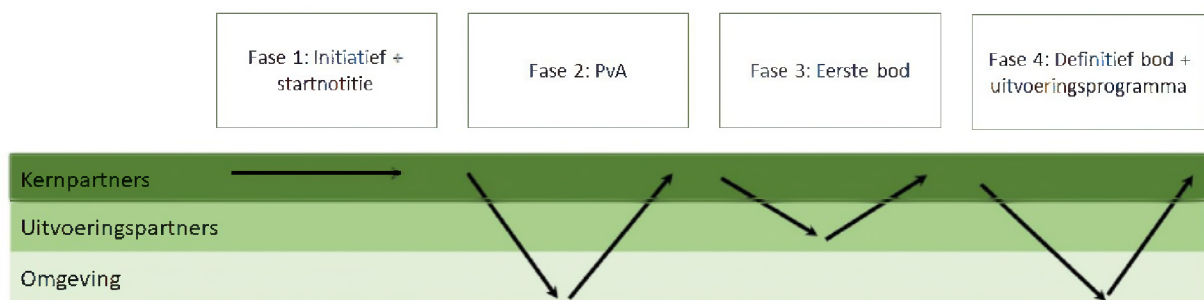
De voorzitter van de Stuurgroep RES2030 West-Brabant heeft samen met alle andere Stuurgroepvoorzitters in Nederland een directe lijn met het Nationaal Programma RES. Dit is in de Handreiking RES vastgelegd.

3.2 Stakeholders en draagvlak

De maatschappelijke opgave van CO₂-reductie wordt in de RES2030 regionaal concreet ingevuld. Een opgave die alleen gezamenlijk met alle stakeholders in de regio gerealiseerd kan worden. Hiervoor wordt *denken* en *werken* in verschillende fasen en op verschillende schaalniveaus georganiseerd. Deze aanpak leidt tot inzet en betrokkenheid van relevante stakeholders op het juiste moment. Stakeholders komen informatie “halen en brengen” en ze leveren denk- en uitvoeringskracht op ieder schaalniveau.

Figuur 7 toont de mate van betrokkenheid van de stakeholders in het proces. Met bewoners wordt vooral aan projecten in hun eigen lokale leefomgeving gewerkt. Het project WindA16 is een mooi voorbeeld van geslaagde burgerparticipatie met gedeelde belangen van andere partijen. Draagvlak realiseren, vraagt inzicht in de belangen en motieven van de stakeholders en het vertrouwen om elkaar te betrekken bij een gezamenlijke opgave die in ontwikkeling is. Dit is met name de taak van de bestuurders van de 16 gemeenten. Het opstellen en actueel houden van de belangen vindt plaats d.m.v. een nader te ontwikkelen stakeholdersanalyse.

Figuur 7: Mate van betrokkenheid stakeholders door het proces heen

3.3 Communicatie: De RES is van ons & voor ons!

Met een up-to-date communicatiestrategie wordt interactief met de regio gecommuniceerd. De provincie ondersteunt het opstellen van een communicatiestrategie en de regionale invulling daarvan. Inzet vanuit de regionale partners wordt georganiseerd. De gemeente Breda levert een communicatiemedewerker voor de RES2030. De slogan “De RES is van ons & voor ons!” is de basishouding van alle activiteiten en uitingen in het ontwikkelproces RES2030. De maatschappelijke opgave realiseren is de aanjager van deze aanpak.

3.4 Financiering

Brabantse RES-en moeten expliciet maken welke financiële maatregelen de gemeenten zelf treffen en welke bijdrage andere overheden aan de betaalbaarheid van de transitie leveren. Voor de regio West-Brabant geldt een investeringsbijdrage per gemeente naar rato van het aantal inwoners (zie tabel 3).

Ter ondersteuning van het projectteam is een totaal werkbudget geraamd van €300.000. Dit is een grove schatting. Voor de gemeenten wordt uitgegaan van een gezamenlijke bijdrage van €200.000. De tegemoetkoming vanuit het nationaal budget zal waarschijnlijk voorzien in tenminste de aanvullende financieringsvraag. Dit budget is bedoeld voor de periode 16 november 2018 t/m 31 december 2019.³ Dit budget wordt gebruikt voor de inhuur van specialisten met betrekking tot ruimtelijke plannings vraagstukken en expertise in engineering van de

³ De doorlooptijd van het totale proces van de RES2030 loopt door tot één jaar na het definitieve Klimaatakkoord

warmte- en elektriciteitsinfrastructuur vraagstukken. Daarnaast wordt de coördinatie van regionale activiteiten/bijeenkomsten of andere out-of-pocket kosten hieruit gefinancierd. De kosten worden verdeeld over de regiogemeenten naar de verdeelsleutel van het inwoneraantal. Tabel 3 toont een voorstel voor de verdeling van het werkbudget over de gemeenten in West-Brabant. Het budget vanuit het Nationaal Programma RES is nog niet helder. Dit zal naarmate het proces van de RES2030 vordert duidelijk worden. West-Brabant kan hier echter niet op wachten en zal eerst zelf moeten zorgen voor voldoende financiering.

Het benodigde budget voor de RES2030 zal met het Plan van Aanpak nader worden geconcretiseerd. Tegelijkertijd zullen in deze eerste fase ook al externe kosten nodig zijn, om voortvarend aan de slag te gaan. De individuele gemeenten zullen slechts éénmaal om een bijdrage worden gevraagd. In afstemming met de Kopgroep, treedt het waterschap op als opdrachtgever namens de gezamenlijke gemeenten. Het waterschap zal in de fase van voorbereiding vanaf 16 november 2018 de eerste kosten voorfinancieren.

De inzet van ambtelijke capaciteit is situatiegebonden en zal op gemeentelijk niveau moeten plaats vinden. In 2018 is ambtelijke capaciteit bij veel gemeenten georganiseerd. De verwachting is dat voor de actieve gemeenten de huidige inzet wordt doorgetrokken naar 2019 om de ontwikkeling RES2030 in 2019 te kunnen realiseren.

Tabel 3: Conceptverdeling werkbudget RES2030 voor 16 gemeenten West-Brabant voor het jaar 2019

Klasse aantal inwoners	Gemeente(n)	Aandeel	Verdeling totaal werkbudget
> 100.000	Breda	25%	€50.000,-
60.000-100.000	Bergen op Zoom en Roosendaal	10%	€20.000,-
30.000-60.000	Altena, Etten-Leur, Moerdijk, Oosterhout	7%	€14.000,-
20.000-30.000	Drimmelen, Geertruidenberg, Halderberge, Rucphen, Steenbergen, Woensdrecht, Zundert	3,5%	€7.000,-
< 20.000	Alphen-Chaam en Baarle-Nassau	1,3%	€2.500,-

*€200.000 aan investering vanuit de gemeenten naast de bijdrage uit het Nationaal Programma RES. Die bijdrage is nu nog onbekend.

Bijlage 1: Landelijk Programma Regionale Energiestrategieën

Achtergrondinformatie

De VNG, de IPO en de UvW hebben i.s.m. met de ministeries EZK en BZK de afgelopen maanden een nationaal proces in gang gezet, waardoor in heel Nederland decentrale overheden op regionaal niveau de ambities formuleren om regionale energiestrategie te ontwikkelen. Dit nationale proces is gestart met het aanbieden van een gezamenlijke investeringsagenda aan het kabinet⁴, krijgt zoals het er nu naar uit ziet zijn verankering in het klimaatakkoord en wordt nader uitgewerkt in een Nationaal Programma RES. Het Nationaal Programma is landsdekkend, wat betekent dat elke gemeente, provincie of waterschap meedoet in minimaal één RES, samen met regionale stakeholders. De nationale klimaatdoelstellingen voor gebouwde omgeving en elektriciteit zijn in iedere regio het uitgangspunt van de RES. Het is andersom geredeneerd dan ook de bedoeling dat alle RES'en in het land, wanneer opgeteld, samen (minimaal) voldoen aan de landelijke taakstelling op het gebied van hernieuwbare opwek en een overzicht bieden van de omgang met duurzame warmtebronnen voor de gehele gebouwde omgeving. Eind 2019 moet helder zijn hoe de opgave voor elektriciteit is verdeeld over de regio's. Ook ligt er dan een regionale strategie warmte waarmee een eerste indicatie wordt gegeven van de regionale verdeling van warmte.

Het opstellen van een regionale energiestrategie is niet wettelijke verplicht, maar kan door de verankering in het klimaatakkoord wel richtinggevend worden voor de afspraken die de decentrale koepels met het rijk en stakeholders gaan maken. Momenteel zijn er nog verschillende opvattingen over het verplichtende karakter van de RES, de doorwerking hiervan en de manier van escaleren als een regio geen Regionale Energiestrategie opstelt of niet tot uitvoering komt. De spelregels en de governance van het Nationale Programma RES worden momenteel uitgewerkt door de VNG, de IPO en de UvW i.s.m. met de ministeries EZK en BZK.

1.1 Scope RES landelijk perspectief

De koepels hebben inmiddels een handreiking Regionale Energiestrategieën ontwikkeld voor regio's. In deze handreiking staat opgenomen wat er op nationaal niveau van de regio's wordt verlangd. Hieronder een samenvatting van de scope.

1.1.1 Gerichtheid

- **Ambitie/ doelstelling:** Rijk en decentrale overheden streven gezamenlijk de doelstelling na om te komen tot 49% CO₂-reductie in 2030. De RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050.
- De RES is een **instrument** om met maatschappelijke partners/ bedrijfsleven en bewoners te komen tot regionaal gedragen keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur. Daarmee kan in de regio invulling worden gegeven aan de afspraken uit het Klimaatakkoord zoals deze gemaakt zijn gemaakt aan de sectortafels voor Elektriciteit en Gebouwde omgeving.
- De RES is ook een manier om **samenwerking** tussen alle regionale partijen te faciliteren bij de voorbereiding en de implementatie van projecten. Door samenwerking van de provincie, waterschappen, gemeenten, de netbeheerders, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven te initiëren kunnen gezamenlijk gedragen keuzes worden bevorderd. De RES biedt daarbij tevens een bouwsteen voor het omgevingsbeleid van gemeenten, provincies en Rijk, waarin integrale besluitvorming over de fysieke leefomgeving plaatsvindt. Daarmee krijgen bedrijven en burgers meer zekerheid voor het doen van investeringen.
- Tenslotte is de RES een **product** waarin staat beschreven welke strategie de regio hanteert om energiedoelstellingen te bepalen en te behalen. Dit betekent dat er inzicht wordt geboden in de

⁴ VNG, IPO & UvW: *Investeringsagenda: Naar een duurzaam Nederland (2017)*

mogelijkheden voor regionale opwek en besparing, keuzen die gemaakt worden op basis van de verkenningen, verdeling van bronnen (voor warmte) en de consequenties voor de energie-infrastructuur én een overzicht van lopende projecten, plannen en strategische keuzes.

1.1.2 Inhoud

Daarmee kan in de regio invulling worden gegeven aan de afspraken uit het Klimaatakkoord zoals deze gemaakt zijn gemaakt aan de sectortafels voor de gebouwde omgeving (warmtevoorziening) en elektriciteit (opwekking en infrastructuur). Daarbij is een aantal zaken van belang:

- Het behalen van de doelen in het Klimaatakkoord wordt gedaan met zoveel mogelijk ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke acceptatie.
- Opgaven van andere tafels kunnen, waar mogelijk, worden meegenomen in de RES. Hierbij valt te denken aan maatregelen voor duurzame mobiliteit of landbouw en landgebruik.
- Besparing dient een belangrijke doelstelling van de Regio te zijn en als zodanig te worden meegenomen in de RES. De besparing aan CO₂-uitstoot die daarmee samenhangt mag niet in de plaats worden gesteld van CO₂ besparing door duurzame opwek of gebruik van duurzame warmte. Besparing mag daarom niet worden meegerekend in de CO₂-reductie-initiatieven.
- Er dient inzicht gegeven te worden in de benodigde infrastructuur en de financieringsbehoefte voor energie en warmte.
- De regio is vrij om een de RES naar eigen inzicht en techniek neutraal op te stellen.

Opgave Elektriciteit

Een strategie voor een onderbouwd en afgewogen aanbod van de regio wat betreft mogelijk op te stellen duurzaam opwekvermogen minimaal onderverdeeld in zon en wind. Waaronder:

- Potentiële zoekgebieden voor opwek-locaties: op basis van het eerste aanbod wordt een verfijning gemaakt waarin concrete zoekgebieden ruimtelijk worden geprojecteerd die geschikt zijn bevonden voor de opwek van zon en/of wind, rekening houdend met ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke acceptatie. Deze gebieden zijn vervolgens de basis voor het ruimtelijk proces dat door gemeenten en provincies doorlopen moet worden.
- De infrastructuur die nodig is om het opwekvermogen aan het net te koppelen dient inzichtelijk te zijn op consequenties (ruimtelijk, financieel, planning, besluitvorming).

Opgave Warmte

Een regionale strategie warmte: dat is een voorstel voor de regionale verdeling van warmte met daarin opgenomen de ambitie, hoe het warmte-aanbod, de warmtevraag, en de infrastructuur op regionaal niveau met elkaar kunnen worden verbonden. Dit moet zijn goedgekeurd door gemeenteraden, provinciale staten en de algemene vergadering van de waterschappen, en wordt aangeleverd aan het Nationaal Programma RES.

1.1.3 Handelingsperspectief

Het doel van de RES is om handelingsperspectief te bieden voor de uitvoering van projecten in de energietransitie. De RES dient hierbij als basisdocument en leidraad voor de daadwerkelijke transitie. De volgende elementen zijn vanuit het Nationaal Programma voor dit richtinggevend handelingsperspectief van belang.

- Met het vaststellen van de startnotitie geeft provinciale staten/gemeenteraad/DB opdracht aan het college van GS/B&W/AB tot het meewerken aan opstellen van de RES.
- Met het vaststellen van een bestuurlijk startdocument geeft GS/B&W/AB het mandaat aan de regionale Stuurgroep, tot het opstellen van een RES. Hiermee krijgt de Stuurgroep de verantwoordelijkheid en de kaders mee voor de ontwikkeling van de RES. De voorzitter van de regionale Stuurgroep RES is op basis van

dit mandaat het aanspreekpunt voor het Nationale Programma RES.

- Met het vaststellen van deze startnotitie committeert de provinciale staten/gemeenteraad/DB zich aan het proces van de RES en de daarbij behorende deadlines.

- Met het vaststellen van de startnotitie wordt ingestemd met de levering van een concept RES zes maanden na ondertekening Klimaatakkoord én een definitieve RES twaalf maanden na ondertekening Klimaatakkoord.

1.2 Handvatten en randvoorwaarden Nationaal Programma

1.2.1 Ondersteuning in proces

Er wordt momenteel gewerkt aan een programmaplan voor de periode vanaf 2019 tot aan de uitvoeringsfase. Hierin wordt de ondersteuning en structuur voor de regio uitgewerkt. Er wordt een digitaal platform ingericht waar informatie en tools te vinden zullen zijn die behulpzaam zijn voor het RES-proces. Gedurende het programma RES wordt deze ondersteuningsstructuur in- en aangevuld op basis van de behoefte van de regio en beschikbaarheid van informatie. Niet alle informatie die nuttig is zal vóór 31 december 2018 beschikbaar zijn. In dat geval wordt aangegeven wanneer welke informatie wel beschikbaar is.

Naast het algemene programmaplan is er een handreiking RES opgesteld waarin de volgende producten ter ondersteuning van de regio's worden aangeboden:

- 1. *Stappenplan voor de regio*
- 2. *Bestuurlijk startdocument en samenwerkingsovereenkomst*
- 3. *Handreiking participatie*
- 4. *Handreiking regionale ateliers*
- 5. *Handreiking Data en Monitoring*

1.2.2 Financiële middelen

De budgetten voor het Nationaal Programma RES zijn nog niet definitief. Er wordt nog onderhandeld over de bedragen. Op basis van de huidige inzichten is de schatting dat er vanuit het rijk een beperkt budget per regio beschikbaar komt.

Bijlage 2: Opgave West-Brabant

West-Brabant heeft in juni 2016 de status van pilotregio gekregen in de Green Deal Regionale Energiestrategieën. In 2017 is het eindrapport ONS2050 opgeleverd. De kwartiermaker RES2030 beschikt over een analyse van de regio, inzicht in mogelijke projecten en inrichtingsvoorstellen op diverse subthema's. Het beschikbare materiaal en de lessons learned vormen bruikbare informatie bij de ontwikkeling van de RES2030. Bijgaand de belangrijkste uitkomsten van de delta-analyse ONS2050 t.o.v. de huidige opgave.

2.1 Scope ONS2050

2.1.1 Gerichtheid

- +/- **Ambitie/ doelstelling:** ONS2050 is niet gericht op CO₂-reductie, maar op energieneutraliteit in 2050 met een tussendoelstelling in 2030. Daarmee geeft ONS2050 een doorkijk naar 2050.
- **Instrument:** ONS2050 is de afgelopen twee jaar geen instrument gebleken om met maatschappelijke partners/ bedrijfsleven en bewoners te komen tot regionaal gedragen keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur.
- +/- **Samenwerking:** ONS2050 is gedurende het ontwikkelproces in 2016/2017 een manier gebleken om de samenwerking tussen sommige regionale partijen te faciliteren. Te weinig stakeholders zijn actief betrokken geweest waardoor eigenaarschap en borging ontbreekt. Er zijn concrete projecten ontstaan en lokaal opgepakt.
- **Samenwerking:** ONS2050 heeft geen bouwstenen opgeleverd voor het omgevingsbeleid van gemeenten, provincies en Rijk, waarin integrale besluitvorming over de fysieke leefomgeving plaatsvindt.
- + **Product:** ONS2050 is een product waarin staat beschreven welke strategie de regio hanteert om energiedoelstellingen te bepalen en te behalen. Dit betekent dat er inzicht wordt geboden in de mogelijkheden voor regionale opwek en besparing, keuzen die gemaakt worden op basis van de verkenningen én een overzicht van lopende projecten, plannen en strategische keuzes.
- **Product:** In ONS2050 is geen verdeling van bronnen (voor warmte) en de consequenties voor de energie-infrastructuur opgenomen

2.1.2 Inhoud

ONS2050 biedt inhoudelijke handvatten voor het opstellen van de RES2030. De analyses uit ONS2050 hebben een update nodig en op basis van de kaders van Nationaal Programma RES moet de regio aanvullende plannen opstellen. Het is van groot belang dat de plannen die in de RES2030 worden opgesteld concreet en uitvoerbaar zijn. Alleen de beoogde kernproducten worden in deze startnotitie meegenomen. Zodra de RES2030 van start gaat, worden deze kernproducten verder uitgewerkt.

De onderstaande tabel 1 toont de verschillende inhoudelijke kernproducten die de RES2030, op basis van de kaders van het Nationaal Programma, moet bevatten. ONS2050 heeft veel aandacht besteed aan product 1, maar er is nog wel een actualisatieslag te halen op dit thema. Product 2 en 3 zijn in ONS2050 niet of nauwelijks behandeld. Hier moet een slag op worden gemaakt in de doorvertaling naar de RES2030. Tot slot wordt de inventarisatie van innovatietechnieken genoemd. De inzet van innovatieve technieken zoals geothermie, waterstof of acuathermie, wordt gestimuleerd als ze concreet bijdragen aan het realiseren van de drie inhoudelijke kernproducten van de RES2030.

Tabel 4: Inhoudelijke agenda doorontwikkeling RES

Kernproducten
<p>1. Plan voor opwek wind/zon (+-)</p> <p><i>1.1 Eerste bod (6 maanden na tekenen klimaatakkoord)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mogelijk op te stellen vermogen in MW - Beschreven onderbouwing van het aanbod en de zoekgebieden die benut kunnen worden - Actualisatie van kansen zon opwek op dakoppervlak <p><i>1.2 Tweede bod (12 maanden na tekenen klimaatakkoord)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Concrete potentiegebieden voor opwek zon en/of wind
<p>2. Regionaal warmteplan (-)</p> <p><i>2.1 Eerste bod (6 maanden na tekenen Klimaatakkoord)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Overzicht beschikbare (duurzame) warmtebronnen. - Relevante stakeholders die zijn gesproken en betrokken in proces. - Afwegingskader voor bepalen bruikbaarheid van een bron. - Procesvoorstel hoe de regio verwacht beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch efficiënt en betaalbaar wil gaan koppelen. <p><i>2.2 Tweede bod (12 maanden na tekenen Klimaatakkoord)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Regionale structuur warmte: voorstel voor de regionale verdeling van warmte - Afwegingskader omgang warmtebronnen binnen de regio
<p>3. Infrastructuurplan (-)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inventarisatie van de infrastructurele (net)planning - Rol Enexis in dit plan
<p>Inventarisatie innovatietechnieken</p> <p><i>Overzicht van potentiële innovatie en onderzoek voor West-Brabant</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Geothermie - Chemische conversie - Acquathermie - Elektrische auto's: accu's en smartgrids

2.1.3 Handelingsperspectief

Als we kijken naar het handelingsperspectief van ONS2050 blijkt dat bij de ontwikkeling van de RES2030 bestuurlijke aandacht voor samenwerking en effectieve besluitvorming goed verankerd moet zijn.

- **Draagvlak:** Met het vaststellen van de startnotitie geeft provinciale staten/gemeenteraad/DB opdracht aan het college van GS/B&W/AB tot het meewerken aan opstellen van de RES2030. Dit is voor ONS2050 niet gebeurd.

- **Mandaat:** GS/B&W/AB heeft voor ONS2050 niet het mandaat aan de regionale Stuurgroep gegeven.

- **Deadlines:** De provinciale staten/gemeenteraad/DB hebben zich niet gecommitteerd aan het proces van ONS2050 en de daarbij behorende deadlines.

- **Concept/definitieve RES:** Voor ONS2050 is niet ingestemd met de levering van een concept RES zes maanden na ondertekening Klimaatakkoord én een definitieve RES twaalf maanden na ondertekening Klimaatakkoord.